

Čeká vaše dítě oční vyšetření?
Co očekávat?
Jak sebe a dítě připravit?

1. Proč vyšetřovat oči a zrakové funkce u novorozenců a malých dětí?

Novorozenec nevidí stejně jako dospělý člověk, vidění se vyvíjí na základě zrakových podnětů, které dítě přijímá od okamžiku, kdy poprvé po porodu otevře oči. Ke správnému vývoji vidění je třeba jednak zdravé **oko** jakožto orgán, kterým podněty přicházejí, jednak funkční **zrakový nerv**, který je vede do mozku, a nakonec správný způsob zpracování těchto podnětů mozkem – **zrakové funkce a dovednosti**. Tyto tři podmínky pro správné vidění lze vyšetřovat od nejútlejšího věku dítěte.

- Dítě může zašilhávat asi do 4. – 6. měsíce života (nebo korigovaného 4. – 6. měsíce života u dětí předčasně narozených). Pokud dítě šilhá po 6. měsíci věku i když se tak děje pouze příležitostně, je to rozhodně důvod k vyšetření očním lékařem.
- Ten pak může poslat dítě na další doplňující vyšetření.
- Pokud je odchylka od běžného vývoje zrakového vnímání odhalena včas, může být často odstraněna nasazením brýlí, cvičením, příp. i operativně. Některé neobvyklé projevy týkající se zraku mohou mít souvislost i s dalšími onemocněními, na jejichž léčbu je též třeba se včas zaměřit. Proto je možné, že vás oční lékař odešle ještě na vyšetření neurologické, genetické, metabolické apod.

2. Proč se na vyšetření očí malého dítěte předem připravovat?

- Oblast očí, uší, úst a vůbec hlavy je velice citlivá. Jakékoli doteky kolem očí, hlavně znehybnění hlavy, může dítě vnímat jako nepříjemné. Není však nutné ani správné odkládat vyšetření až na dobu, kdy bude dítěti možné vše rozumově vysvětlit.
- Je velká škoda, když dítě při vyšetření nejen vůbec nespolupracuje, ale celou dobu třeba i propláče. V ordinaci se tak nepodaří vše potřebné zjistit, další možný termín vyšetření je za dlouho a zahájení případné léčby se opět odkládá. Čas je ale ve vývoji zraku u dítěte vzácný. Proto je nutné dítě i sebe předem správně připravit.
- Pro úspěch vyšetření je stejně důležité nejen připravené dítě, ale i klidný rodič. Reakce dítěte totiž vždy kopírují pocity rodičů. Pokud se rodič neorientuje v tom, co se s dítětem bude dít a proč je který úkon nutný, dítě to vycítí a je ještě neklidnější.
- Čas je vzácný i pro odborníky, kteří malé děti vyšetřují. Organizační opatření a často malé časové investice před vyšetřením mohou výrazně ušetřit čas v ordinaci, zlepšit atmosféru při práci s rodinami malých dětí, zmenšit počet neúspěšných vyšetření a snížit nutnost opakovaných termínů.

Výměna informací mezi rodičem a lékařem

3. Jaké výkony jsou nejčastěji součástí vyšetření dítěte v ordinaci očního lékaře?

- **Zjištění, jak dítě vidí – funkční vyšetření zraku:** hlavní součástí je vyšetření zrakové ostrosti do dálky a do blízka pomocí obrázků, symbolů, E či C znaků, písmen a číslic. U dětí, které ještě nemluví nebo nekomunikují, se využívá tzv. test preferenčního vidění. Vyšetření se provádí oběma očima i každým okem zvlášť. Proto je důležité dítě připravit na fixování nabízeného podnětu (fixace = cílený pohled) při krátkém zakrytí jednoho oka. Zakrytí se provádí nejčastěji náplastovým okluzorem, okluzními brýlemi, nejméně vhodné je zakrytí rukou rodiče.

Individuální přístup k dítěti
při vyšetření

- **Vyšetření refrakce** (dioptrických vad) s nutností krátké fixace každým okem do přístroje, který je umístěn těsně před okem dítěte. Nutností je strpení lehkého dotyku čela dítěte lékařem při použití ručního refraktometru.

Vyšetření přenosným autorefraktorem ►

- **Vyšetření předního segmentu i očního pozadí** lékařem pomocí oftalmoskopu s potřebou přiblížit se blízko k oku, dotknout se čela, víček oka.

Vyšetření oka dítěte oftalmoskopem ►

- **Funkční vyšetření senzorké a motorické složky binokulární rovnováhy,** zjištění spolupráce obou očí, projevů šilhání, orientační test prostorového vidění. Je třeba, aby si dítě nechalo střídavě zakrýt jedno oko a dokázalo sledovat nabízený fixační předmět.

- **K běžnému vyšetření očí, očního pozadí nebo refrakce** (dioptrických vad) očí je nezbytná aplikace očních kapek (tzv. „rozkapání“). Účinkem kapek je dočasně vyražena akomodace a rozšířena zornice nutná pro další vyšetření. Kapky jsou pro dítě nepříjemné; po jejich použití dítě po nějakou dobu nezaostřuje, je citlivé na světlo (je vhodné mu vzít s sebou sluneční brýle nebo čepici s kšilem proti slunci). Kapky štípou, je třeba tento nepříjemný pocit nebagatelizovat, ale komentovat s pochopením.
- **Vyšetření nitroočního tlaku** – je nutné u některých zrakových diagnóz i u malých dětí. Provádí se pohmatem lékaře na víčka očí dítěte, bezkontaktním tonometrem, případně kontaktním tonometrem. Dítě by mělo zvládnout krátce fixovat na jeden bod, připravit se na proud vzduchu proti oku nebo dotyk přístroje na oku, které je předtím ošetřeno kapkami.

4. Možnosti přípravy na vyšetření očí

Rodič by měl předem vědět proč, jak a kým bude jeho dítě vyšetřováno.

Důvody vyšetření mu většinou sděluje ten, kdo jej k oftalmologovi s dítětem posílá – pediatr, neurolog apod. Způsob vyšetření by měli rodiče také předem znát, aby sami nebyli v ordinaci v napětí, které se pak přenáší i na dítě. Je užitečné, když rodič má sám s některými vyšetřeními a zákroky vlastní zkušenost nebo si je alespoň může vyzkoušet (například měření refrakce a nitroočního tlaku nebo i důsledky tzv. rozkapání oka na vidění). Rodič by také měl rozumět tomu, proč je potřeba u některých úkonů dítěti znehybnit hlavu a držet je pevně v náručí, a být psychicky připraven na to, že to může způsobit u dítěte krátkodobě odpor. Právě v takové chvíli musí dítě vycítit z rodičů důvěru a respekt k lékařům a terapeutům.

Rodič

Potřeba
krátkého
držení hlavy
bez pohybu

Některá zdravotnická pracoviště mají na svých webových stránkách pokyny, jak se na různá vyšetření předem připravovat. Rodiče chystající se s dítětem na oční vyšetření by měli vědět, čeho si v období před domluveným termínem na dítěti všimát, na jaké jeho reakce se zaměřit. Je užitečné s sebou vzít pokud možno veškerou předchozí zdravotnickou dokumentaci o dítěti (rodiče by mohlo v ordinaci překvapit, že pro očního lékaře je významná např. zpráva od neurologa). Pokud si rodič není jistý, že by sám absolvoval s dítětem vyšetření s maximálním úspěchem, vyplatí se říci si o doprovod. Tím může být druhý z rodičů, ale i jiný příbuzný nebo známý. Běžně doprovod k lékaři nabízejí klientským rodinám pracoviště rané péče.

Oftalmologická pracoviště, která se specializují na práci s malými dětmi, se většinou poznají na první pohled již při vstupu do čekárny. V té už je samozřejmě mostíček s hračkami, případně i průlezkami atd., které mohou dítěti zpříjemnit čekání. Pro dítě, které má o hračky a pohyb zájem, je chvíle v čekárně užitečná pro adaptaci.

Na stěně čekárny je možné mít fotografie personálu, aby rodič mohl dítěti ukázat, s kým se uvnitř v ordinaci setká. Dobu před vstupem do ordinace lze využít i k osobnímu seznámení s dítětem – většinou to je sestra, která vyjde, s rodinou se pozdraví a zaměří se přímo na kontakt s dítětem. (I oblečení má na dítě vliv – některé děti mají strach z bílých plášťů hluboko zakořeněný a barevné oblečení na ně může působit lépe.) Osvědčuje se, když si sestra dřepne k dítěti a naváže s ním kontakt tváří v tvář; po příchodu do ordinace by to měla být ona, kdo dítě uvítá a bude mu nablízku, když se lékař zpravidla nejprve chvíli věnuje rozhovoru s rodiči – to dítěti umožní se v ordinaci adaptovat.

Všichni zúčastnění by se vůči dítěti měli vyvarovat slov jako „neboj se“, „nebude to bolet“, ale používat popisné věty „Teď ti dám před oko skličko...“, „Teď to trochu štipne, ale hned to přestane ...“

S dítětem, které už je toho schopno, předem o vyšetření hovoříme. Umožníme mu vzít si s sebou oblíbenou hračku a využijeme ji i při přípravných hrách a činnostech. Dítěti by se, pokud možno, nemělo stát, aby se s některým úkonem týkajícím se oka setkal v ordinaci poprvé. Mnohý neúspěch vyšetření je způsoben pouze tím, že dítě ještě nikdy nemělo na očích brýle, okluzor, nikdy se mu nekapalo do očí, ještě nikdy se nedívalo trubičkou, nevydrží cákání vody do očí, nesnese cokoli na hlavě, netuší, kterému tvaru se říká jablíčko nebo jak má ukazovat směr E.

Na všechny takové situace se lze hravým způsobem předem připravit, chce to jen vynalézavost a důslednost.

Tipy na hračky a aktivity k přípravě na jednotlivé typy vyšetření

Zevní vyšetření oka:

- hlazení po tváři včetně dotyků na očním víčku, pravidelně denně, v příjemné situaci, několik dní před vyšetřením
- hra na vyšetření oka panence, medvídkovi

Vyšetření jednoho oka se zakrytím druhého:

- hra se zakrýváním oka dlaní, kapesníčkem, hračkou (zakryje si maminka, sourozenec, dítě mamince, dítě hračky, až nakonec maminka dítěti), přitom je třeba mít k dispozici atraktivní obrázky

Hra se zakrýváním oka panence i dalším členům rodiny

Sdílení zakrytí oka s oblíbenou hračkou

- hra na piráta – zalepit oko lepicím okluzorem či vyrobeným okluzorem z náplastí rodičům, sourozencům, hračkám, pak přímo dítěti

◀ Hra se zakrýváním oka rodiči, pak dítěti

Měření refrakce ručním nebo stolním refraktometrem:

- dívání se polepenou roličkou od toaletního papíru
- dívání se do krasohledu
- dívání se dlouhou papírovou rourou – na světýlko baterky, na tatínkovo oko, které je naproti

Hra se sledováním oka rodiče v rource

Využití krasohledu k návniku fixace pro měření refrakce

- kroužení otvorem v leporelu (řada leporel Miffy)
- prohlížení obrázků s bradou opřenou o opěradlo židle

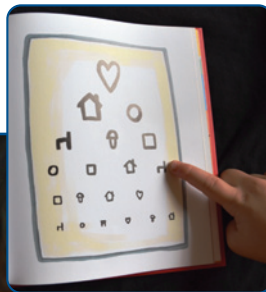
Kroužení otvorem v leporelu

Práce s optotypy:

Osvědčuje se dát rodičům před vyšetřením sadu symbolů, obrázků či znaků, kterými bude dítě vyšetřováno; rodiče si je s dítětem mohou prohlížet, a tak se seznámit nejen s jejich podobou, ale i s jejich názvy:

- hra s obrázky a tvary – přiřazování stejného
- dohoda o pojmenování symbolů, znaků podle zkušeností dítěte (stejný obrázek může být jablkem, srdcem, paprikou, zajícovým ušima apod.).

Nácvik pojmenování obrázků pro vyšetření zrakové ostrosti ►

Seznámení se s obrázky
k vyšetření zrakové ostrosti

Rozkapání oka:

Je nutno připravit dítě, ale i pověřené osoby – sdělit jim při objednání, že musí počítat s rozkapáním, které bude pro dítě nepříjemné (bude krátce pálit), bude třeba čekat na účinek alespoň 30 minut, dítě bude mít rozostřené vidění a neuvidí ostře do blízka, bude výrazně citlivé na světlo, účinek kapek zmizí až po několik hodinách.

Pro přípravu na kapání do očí můžete využít následující aktivity:

- kapat do oka panence, mašince do světel apod.
- vysvětlovat hračky, proč je to nutné - zapojit do hry dítě
- hrát si s kapátkem a vodou
- názorně ukázat, jak je kapička vody „malinkatá“
- získávat zkušenosti s vodou v oku např. cákáním ve vaně, ponořením se s otevřenýma očima
- vlastní kapání doprovodit básničkou, pro malé děti jednoduchou rýmovánkou (např. „kapy, kapy, kapička, vydrží to Anička“)
- ke kapání připojit jasné gesto, dotek, který dítě připraví, připojit citoslovce „kapy, kapy“
- ocenit dítě po kapání (pochvalou, rituálem)
- povídat si s dítětem, ilustrovat obrázky
- samotné kápnutí nechat dítě odpočítat

Rodič by sám měl s kapáním do oka získat osobní zkušenost.

Měření nitroočního tlaku:

Možnost v domácím prostředí nacvičit formou hry vzájemné foukání trychtýřem či rourkou do oka.

viz ukázka <https://www.youtube.com/watch?v=1qRFjidubNY>

Další nápady mohou rodiče získat na pracovištích rané péče pro rodiny dětí s postižením zraku a na webových stránkách Rané péče EDA a jednotlivých očních ordinací.

Na webové stránce <http://www.lea-test.fi/> najdete tipy na přípravu dítěte od finské oftalmoložky Ley Hyvärinen, autorky mnoha testů pro vyšetřování malých dětí.

5. Jak může pomoci pracoviště rané péče

Edukace pracovníků rané péče – sledují nové trendy, mají už zkušenosti s vyšetřením, na které je rodina připravována.

Nabídka doprovodu klientské rodině – je užitečné předem se dohodnout, co rodina od doprovodu očekává. Je jiné, když poradkyně je pro rodiče oporou v náročné situaci, a jiné, když je přímo rodinou pověřena komunikovat s lékařem v průběhu vyšetření.

Pomoc při porozumění výsledkům.

Vysvětlení důvodů a očekávaného efektu následné terapie.

Podpora rodině, aby měla sílu a trpělivost terapii provádět.

Nápady, půjčování hraček a pomůcek, dohledávání kontaktů, kontakt na zkušenější rodiče ...

Brožura byla vydána díky podpoře
Nadačního fondu Českého rozhlasu
ze sbírky Světluška

Poskytujeme odbornou sociální
službu rané péče rodinám,
kde vyrůstá dítě se zrakovým
a kombinovaným postižením,
a to od jeho narození
do 7 let věku.

Služby rané péče
jsou poskytovány **ZDARMA.**

Ústecký kraj
(kromě okresů
Děčín, Rumburk
a Varnsdorf)

**Působíme
v regionech:**

Brožuru vydal:
EDA cz, z. ú.
Filipova 2013/1
148 00 Praha 4

mobil: +420 724 400 820
e-mail: info@eda.cz
www.eda.cz

Pracoviště je členem
a držitelem garance
Asociace rané péče
České republiky, z. s.

